

Česko pokleslo v Indexu vnímání korupce. Pro vládu Petra Fialy není protikorupční agenda prioritou

11.2.2025 - | Transparency International ČR

Politici v Česku pravidelně slibují, že budou posilovat protikorupční mechanismy a zákony a deklarují, že budou sami na sebe přísnější v oblasti korupčních kauz. V praxi ale napříč vládními stranami i opozicí vidíme, že podporu mají jen ty legislativní kroky týkající se korupce, které po nás vyžaduje Evropská unie. V případě dílčích kauz pak často politici uplatňují dvojí metr.

„V Česku jsme pravidelně svědky situací, kdy vláda Petra Fialy (ODS) přijímá protikorupční legislativu až v momentě, kdy hrozí sankce za neplnění zahraničních závazků plynoucích z členství v EU či po tlaku Skupiny států proti korupci (GRECO). Další motivací jsou pro politiky finanční prostředky z evropského rozpočtu. Jakmile tyto dva aspekty chybí, vládní poslanci dělají maximum pro to, aby buď legislativu vykostili v nefunkční paskvil, nebo ještě hůře, spadla ve Sněmovně pod stůl,“ říká David Kotora, výkonný ředitel TI ČR.

Příkladem je novela o státním zastupitelství, která sice částečně zaceluje mezery a posiluje nezávislost justice v Česku, ale opět k ní došlo až po letech tlaku ze strany protikorupčních organizací, veřejnosti a mezinárodních institucí.

Další ilustrací je Národní plán obnovy, který v sobě nese řadu povinností, mimo jiné zákonnou regulaci lobbingu, bez jejichž splnění nemusí ČR dosáhnout na stamiliardové dotace z Evropské unie.

„Samostatnou kapitolou jsou pak jednotlivé kauzy politiků napříč spektrem, které jasně ukazují, že sliby o vyvozování odpovědnosti a vyšší politické kultuře jsou jen prázdným předvolebním lákadlem,“ dodává.

Index vnímání korupce (Corruption Perceptions Index – CPI) je globálně nejcitovanější expertní žebříček o korupci. Hodnotí 180 zemí a regionů na bodové škále 0 až 100, kde 100 bodů označuje zemi téměř bez korupce a naopak. CPI je sestavován na základě 13 dílčích zdrojů/indexů od renomovaných mezinárodních institucí a zaměřuje se na veřejných sektor. Nejedná se tedy o vox populi. Mezinárodní sekretariát TI v Berlíně zveřejňuje CPI již od roku 1995. Ten je tak pravidelným výročním datovým hodnocením dostupným pro širokou veřejnost, média, soukromý a státní sektor a pro politiky samotné.

Kdo si v CPI vede nejlépe a nejhůře?

První místo ze 180 zahrnutých zemí v rámci Indexu vnímání korupce (CPI) bez ztráty znovu opoňovalo Dánsko s celkově 90 body ze 100 možných. Na druhém místě následuje Finsko (88 b.) a na třetí pozici Singapur (84 b.).

Dále v pořadí je Nový Zéland (83 b.), který po delší době vypadl z první trojice. Na sdílené páté pozici najdeme Lucembursko, Norsko a Švýcarsko (všechny tři země s 81 b.). Osmou příčku obsadilo Švédsko (80 b.), devátou pozici pak Nizozemsko (78 b.). První desítku uzavírají na sdílené pozici Austrálie, Island a Irsko (všechny země mají 77 b.).

Na dno globálního žebříčku CPI se propadl Jižní Súdán, který oproti loňsku ztratil 4 body a v letošním hodnocení získal pouze 8 bodů, Somálsko ztratilo ve srovnání s loňskými výsledky další dva body (9 b.) a obsadilo předposlední pozici. Pouze o bod více získala Venezuela (10 b.), o další dva body lépe si vedla Sýrie (12 b.).

Česko vs sousedé

Česká republika (56 b.) v rámci sedmadvacítky Evropské unie (ø 62 b.) stejně jako loni dosáhla na 16. pozici. Na posledních příčkách ve srovnání členských zemí EU zůstávají Rumunsko (46 b.) a Bulharsko (43 b.), které po loňském dvoubodovém polepšení dva body opět ztratilo. Maďarsko si o bod pohoršilo (41 b.) a nadále drží nejslabší pozici v EU.

Žádná ze sousedních zemí Česka si oproti roku 2023 nepolepšila. ČR a Polsko (53 b.) ztratily jeden bod. Německo si pohoršilo o 3 body (75 b.), Rakousko pak o 4 body (67 b.). Nejzásadnější propad zaznamenalo Slovensko, které ztratilo ve srovnání s předchozími výsledky 5 bodů na letošních 49.

Ukrajina a Rusko

Od 24. února 2022 probíhá v Evropě největší válečný konflikt od druhé světové války. Důvodem je invaze Ruské federace v čele s diktátorem Vladimírem Putinem, která vojensky napadla nezávislou Ukrajinu.

Ukrajina je od té doby velmi často nepřesně ze strany zejména dezinformačních médií a prokremelské propagandy uváděna jako nejzkorumpovanější země Evropy. Data a fakta ale hovoří jasně.

Rusko oproti loňsku ztratilo 4 body a dosáhlo tak celkem na 22 bodů, což znamená propad ze 141. místa na 154. příčku, kterou sdílí s Ázerbájdžánem, Hondurasem a Libanonem. To navazuje na sestupný trend z minulých let.

Ukrajina po loňském výrazném skoku nahoru jeden bod ztratila (35 b.), pohoršila si však ve srovnání pouze o jednu příčku (105. místo).

Korupce a klima

Mezinárodní sekretariát TI zvolil pro letošní vydání CPI jako své globální téma klimatickou krizi. Klimatické fondy po celém světě ohrožuje korupce, což významným způsobem dopadá na miliardy lidí zasažených právě změnami klimatu.

Na pozadí rekordního globálního oteplování a extrémních výkyvů počasí, eroze demokracie a oslabování globálního klimatického hnutí, se boj s touto krizí dostává do úzkých. Korupce tuto snahu značně ztěžuje a mezinárodní společenství se musí spojitostí mezi korupcí a klimatickou krizí zabývat.

„Musíme naléhavě vymýtit korupci, než zcela vykolejí smysluplná opatření proti klimatické krizi. Vlády a mezinárodní organizace musí začlenit protikorupční opatření do klimatických iniciativ, aby ochránily finanční prostředky, obnovily důvěru a maximalizovaly jejich dopad. Dnes korupce nejen ovlivňuje, ale často diktuje politiku a rozkládá kontrolní mechanismy - umlčuje novináře, aktivisty a každého, kdo bojuje za rovnost a udržitelnost. Skutečná klimatická odolnost vyžaduje přímé a rozhodné řešení těchto hrozeb. Zranitelní lidé po celém světě zoufale potřebují tuto akci,“ komentuje výsledky Maíra Martini, výkonná ředitelka mezinárodního sekretariátu Transparency International.

Jak zní expertní hodnocení Česka?

Vláda Petra Fialy (ODS) se v roce 2024 dostala do předposledního roku svého čtyřletého mandátu. Vzhledem k řadě slibů, které tehdejší pětikoalice (ve složení ODS, TOP 09, KDU-ČSL, Piráti, STAN) v rámci předvolební kampaně do Sněmovny 2021 deklarovala a s odkazem na programové prohlášení vlády, byl uplynulý rok spojen v oblasti omezování korupce s celou řadou očekávaných klíčových rozhodnutí.

„Vláda Petra Fialy si v protikorupční agendě nemůže připsat žádný výrazný úspěch. Přípravu i schvalování protikorupčních zákonů často komplikují nebo prodlužují samotní členové vládních stran. Úřadům navíc vláda často nevyčleňuje dostatečné kapacity, které jsou potřeba pro implementaci nových zákonů. Reakce politiků na různé kauzy naznačují, že vliv protikorupčních norem na kultivaci horních pater české politiky je zatím velmi malý. Samotné schvalování zákonů bez důrazu na politickou integritu ke snížení korupce a zneužívání moc zkrátka nestačí,“ objasňuje Ondřej Kopečný, programový ředitel TI ČR.

Protikorupční legislativa není prioritou

Nedostatečná podpora kvalitních protikorupčních zákonů je dlouhodobým problémem Česka. Nadále se například v naší zemi potýkáme s neúplnou zákonnou regulací oblasti střetu zájmů.

Vládní koalice nebyla schopna důsledně vyřešit střety zájmů u vlastnictví médií a dotací, a to zejména poté, co Ústavní soud rozhodl, že schválený pozměňovací návrh k zákonu o sdružování v politických stranách a politických hnutích je protiústavním přílepem.

V případě veřejných zakázek pak vládní ODS a KDU-ČSL ve shodě s opozičním hnutím ANO nepodpořili potřebné legislativní změny.

„Od počátku volebního období chybí jasně deklarovaná politická vůle omezovat míru korupce a posilovat integritu institucí. Pro současnou koalici jako celek to jednoduše není téma, a navíc někteří její členové působí spíše opačným směrem. Pokud se nějaké změny staly nebo chystají, děje se tak z tlaku mezinárodních organizací nebo jako výsledek ojedinělé pozitivní deviance uvnitř koalice,“ hodnotí Petr Leyer, právník a člen správní rady TI ČR.

Další příklady, kdy poslanci neváhají podporovat korupční prostředí, najdeme u veřejných zakázek malého rozsahu (VZMR), které byly na pořadu jednání Sněmovny několik měsíců. Nakonec prošlo dlouho předpovídané zvýšení finančních limitů bez potřebného zajištění transparentních procesů.

Největším dosavadním protikorupčním počinem Fialovy vlády tak bylo přijetí zákona o ochraně oznamovatelů v roce 2023. Je třeba dodat, že se jednalo o dlouho připravovanou legislativu vycházející z evropské směrnice, kterou Česko přijalo s dvouletým zpožděním a jen díky požadavkům EU.

Chybí snaha prosadit systémové změny

Mezinárodní sekretariát TI v případě Česka v rámci hodnocení za rok 2024 upozorňuje na systémové problémy týkající se korupce při zadávání veřejných zakázek a jejich manipulace.

Česká kancelář TI od roku 2020 podporuje reformu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), který dohlíží na veřejné zakázky rámcově za 400 miliard korun ročně. Příprava reformy se dostala také do výše uvedeného programového prohlášení vlády.

Jejím cílem je zefektivnit fungování antimonopolního úřadu a ztransparentnit jeho chod. V neposlední řadě také upravit pravomoci předsedy ÚOHS. Petr Mlsna, současný šéf této klíčové státní dohledové instituce, ale reformu dlouhodobě blokuje.

„Férový a rychlý dohled nad veřejnými zakázkami je klíčovým prvkem v omezování korupce. V Česku bohužel máme dohled složitý a pomalý. K tomu předseda ÚOHS udržuje politické vazby a bojuje proti reformě, která by oslabila jeho mimořádně silné mocenské postavení, což u miliardových zakázek vzbuzuje i pochybnosti o férovém přístupu,“ podotýká Jan Dupák, vedoucí právník TI ČR.

Politická integrita zůstává slibem z kampaní

V Česku nadále můžeme pozorovat korupční kauzy, které se týkají regionální, ale i celostátní politické reprezentace. Ať se již jedná o další vývoj a nové linie v kauzách Dozimetr, ROP Severozápad, nebo kupčení s městskými byty v Brně, nebo o nové kauzy spojené s manipulací zakázek mimo jiné ve zdravotnickém sektoru.

„Z Indexu vnímání korupce jasně vyplývá, že to není politická reprezentace, která je hlavním motorem protikorupčních změn v Česku. Tím je právě neziskový sektor a novinářská obec. A to i v takových oblastech, jako je boj s praním špinavých peněz nebo porušování mezinárodních sankcí uvalených na Rusko. Vláda by se měla důrazně zamyslet, proč odborníci z řad byznysmenů, akademiků, ale i novinářů vnímají situaci takto tristně,“ apeluje Marek Chromý, vedoucí analytik TI ČR.

Jak vnímat Index vnímání korupce?

Index vnímání korupce (Corruption Perceptions Index – CPI) zveřejňuje mezinárodní nevládní organizace Transparency International (TI) již od roku 1995. V roce 2012 prošel CPI metodologickým vylepšením. Index řadí země podle stupně vnímání korupce ve veřejném sektoru a podnikání s použitím stupnice 0–100, kde 100 bodů označuje zemi téměř bez korupce a 0 bodů znamená vysokou míru korupce. Počet zemí se rok od roku mírně mění. Letos se jich hodnotilo celkem 180.

Žebříček je sestavován na základě výsledků průzkumů mezi experty, nejedná se tedy o vox populi, v nichž respondenti (ať již jednotlivci či organizace) hodnotí mimo jiné schopnost vládních institucí potlačovat a postihovat korupci, účinnost protikorupčních opatření, rozsah korupce v různých oblastech veřejné správy, míru transparentnosti jejího fungování a míru zneužívání veřejných funkcí a veřejných prostředků.

Jednotlivé průzkumy provádí nezávisle na sobě dvanáct mezinárodních odborných organizací ve třinácti žebříčcích, ačkoliv ne ve všech státech jich vždy „operuje“ plná sestava. Získaná data poté poskytnou TI. Kombinací těchto indexů vzniká konečná hodnota CPI.

Česká republika byla hodnocena na základě 10 dílčích indexů (což je aktuálně maximum možných zdrojů pro jednu zemi, minimum jsou tři dílčí indexy) renomovaných mezinárodních institucí.

Data pro aktuální Index se sbírala v průběhu let 2023–2024, a výsledek tedy neodráží jednotlivou nedávnou událost nebo politické rozhodnutí, ale představuje odraz dlouhodobějšího trendu v daném časovém období.

Užitečné odkazy

CPI 2024 – Infografika Česká republika

CPI 2024 – Infografika svět

CPI 2024 – Infografika EU

CPI 2024 – Metodologie

CPI 2024 – Stručná metodologie

CPI 2024 – Často kladené dotazy

CPI 2024 – Výsledky svět

CPI 2024 – Zdroje CPI

CPI 2024 – Publikace

Další informace v angličtině naleznete na webových stránkách mezinárodního sekretariátu Transparency International: www.transparency.org/cpi

<https://www.transparency.cz/cpi2024>